

Урок 9

Минало несвършено време (имперфект)

Глаголът е в минало несвършено време, когато с него се изразява незавършено действие в минал ориентационен момент.

Минало несвършено време се образува от миналата несвършена основа, която всъщност е сегашната основа на глагола с известни промени:

I. и II. спрежение	Миналата несвършена основата завършва на -я/-е;	<i>четях</i> <i>пеех</i> <i>ходех</i>
	след ж, ч, ш завършва на -а/-е	<i>чешех</i> <i>сложех</i> <i>мълчах</i>
III. спрежение	Миналата несвършена основа е еднаква със сегашната основа и завършва на -а/-я	<i>рисувах</i> <i>стрелях</i>

Минало свършено време и минало несвършено време

I. Значение и употреба

Минало свършено време и минало несвършено време са двете прости минали времена в българския език, които са изчезнали в повечето славянски езици. Те са основните повествователни времена в българския език: в минало свършено време се предават последователни действия в миналото, а в минало несвършено време – продължителни или повтарящи се действия в миналото. Например:

Момичето стигна (мин. св. вр.) до къщата, отвори (мин. св. вр.) вратата, влезе (мин. св. вр.) и се огледа (мин. св. вр.). В камината гореше (мин. несв. вр.) огън, на котлона вреше (мин. несв. вр.) супа, телевизорът работеше (мин. несв. вр.), една котка спеше (мин. несв. вр.) на дивана.

Веднъж (еднократно действие → мин. св. вр.):	През цялото време (продължително действие → мин. несв. вр.):
<i>стигна отвори влезе се огледа</i>	<i>гореше вреше работеше спеше</i>

II. Образуване

Минало свършено време се образува от миналата свършена основа на глагола, а минало несвършено време – от миналата несвършена основа.

Окончанията на формите за минало свършено време се различават от окончаниите на формите за минало несвършено време единствено във 2 и 3 л. ед.ч.:

Минало свършено време		Минало несвършено време	
ед.ч.	мн.ч.	ед.ч.	мн.ч.
1 л. -х	1 л. -хме	1 л. -х	1 л. -хме
2 л. –	2 л. -хте	2 л. -ше	2 л. -хте
3 л. –	3 л. -ха	3 л. -ше	3 л. -ха

Например:

Минало свършено време	Минало несвършено време
четох	четях
чете	четеше
чете	четеше
четохме	четяхме
четохте	четяхте
четоха	четяха

Глаголите от трето спрежение и глаголите от втори разред на второ спрежение имат еднакви форми за минало свършено и за минало несвършено време. Двете времена на тези глаголи се различават по окончанието **-ше** за 2 и 3 л. ед.ч. и по контекста (смисъла на цялото изречение):

Минало свършено време	Минало несвършено време
<i>Аз вчера рисувах. Ти вчера рисува. Той вчера рисува. Ние вчера рисувахме. Вие вчера рисувахте. Те вчера рисуваха.</i>	<i>Аз дълго рисувах. Ти дълго рисуваше. Той дълго рисуваше. Ние дълго рисувахме. Вие дълго рисувахте. Те дълго рисуваха.</i>

Глаголът **съм** има еднакви форми за минало свършено и минало несвършено време:

Сегашно време	Бъдеще време	Минало свършено и минало несвършено време	Минало неопределено време
<i>съм си е сме сте са</i>	<i>ще съм ще си ще е ще сме ще сте ще са</i>	<i>бях беше беше бяхме бяхте бяха</i>	<i>бил съм бил си бил е били сме били сте били са</i>

Минало несвършено деятелно причастие

Като останалите причастия миналото несвършено деятелно причастие е **нелична глаголна форма**, което означава, че то произлиза от глагол, но за разлика от глагола няма лице. Това причастие изпълнява роля на сказуемо в изречението и се съгласува с подлога (извършителя на действието) по род и число:

*Той мислел дълго за нея, но и **тя мислела** за него – през цялото време двамата мислели един за друг.*

I. Образуване

Миналото несвършено деятелно причастие се образува от миналата несвършена основа и наставка **-л**:

чета → *четях* (мин. несв. вр.) → *четял* (мин. несв. деят. пр.)
ходя → *ходех* (мин. несв. вр.) → *ходил* (мин. несв. деят. пр.)

Глаголите, които имат еднакви форми за минало свършено и минало несвършено време, имат еднакви форми и за минало свършено и минало несвършено деятелно причастие. Това са някои глаголи от второ спрежение и всички глаголи от трето спрежение:

рисувам → *рисувах* (мин. св. и мин. несв. вр.) → *рисувал* (мин. св. и мин. несв. деят. пр.)

II. Значение

1. Преразказване на чужди думи (преизказни форми)

Миналото несвършено деятелно причастие служи за образуване на формите за сегашно и за минало несвършено време, с които се преразказват чужди думи, например при трансформирането на пряка реч в непряка:

*Мария: Сега **уча** по български език. → Мария сега **учела** по български език. (Мария казва така, аз не съм свидетел на действието.)*

Ако глаголът е в 1 или 2 л., формата за преразказване наподобява формата на минало неопределено време, тъй като се образува от глагола *съм* и минало деятелно причастие:

*Иван: Ти **грешииш**. → Аз **съм грешал**. (Иван казва така, това не е моето мнение.)*

Спрежение:

<i>аз съм учел</i>	<i>ние сме учили</i>
<i>ти си учел</i>	<i>вие сте учили</i>
<i>той учел</i>	<i>те учили</i>

2. Изразяване на предположение (предположителни форми)

В съчетание с глагола *съм* миналото несвършено деятелно причастие служи за изразяване на предположение:

*Той имаше висок успех. Предполагам, че **е учел** много.*

Спрежение:

<i>аз съм учел</i>	<i>ние сме учили</i>
<i>ти си учел</i>	<i>вие сте учили</i>
<i>той е учел</i>	<i>те са учили</i>